

nâsül organından gelen meni yıkanmayı gerektirir; diğer mezheplere göre ise guslün vâcip olması için meninin şehvetle gelmesi şarttır. Cinsî heyecan sebebiyle tenâsül organından gelen ince, beyazımtırak sıvı ile (mezi) bazan idrardan sonra gelen katı ve mat renkteki sıvı (vedî) guslü gerektirmeyip sadece abdesti bozar.

Hayız ve nifas kanlarının kesilmesiyle veya hayız ve nifas hali için öngörülen âzami sürenin sona ermesiyle (bk. HAYIZ; NİFAS) gusül gerekli olur. Bu süreyi aşan kanamalar özür hali (istihâze) sayıldığından bu tür kanamaların sona ermesi halinde gusletmek farz değil müstehap görülmüştür. Öte yandan hayız ve nifas halinin mi yoksa bu halin sona ermesinin mi guslü gerekli kıldığı fakihler arasında tartışmalı olmakla birlikte bu görüş ayrılığının istisna ve ayrıntı sayılabilecek bazı durumlar dışında önemli bir amelî sonucu yoktur.

Bazı Mâlikîler hariç fakihlerin çoğunluğuna göre ölünün yıkanması da farzdır (farz-ı kifâye). Yeni müslüman olan bir kimsenin sırf bu sebeple gusletmesi Mâlikî ve Hanbelîler'e göre vâcip, Hanefî ve Şâfiîler'e göre ise müstehaptır. Bu sayılanlar dışında sünnet veya müstehap olan gusül çeşitleri de vardır. Meselâ cuma ve bayram namazları öncesinde, ihrama girerken ve Arafat'ta vakfe için yıkanmak sünnettir. Ergenlik yaşına ulaşan, kan aldırın, cenaze yıkayan, baygınlıktan ayılan, Berat ve Kadir gecelerini ihya etmek isteyen kimselerle Mekke ve Medine'ye gireceklerin, Müzdelife'de vakfe, ayrıca ziyaret tavafi veya herhangi bir tavaf yapacakların, ay ve güneş tutulması (husûf ve kûsûf) namazlarını kılacakların gusletmeleri ise müstehaptır.

Abdest gibi gusülden de başlı başına maddî temizlenme ve tıbbî bir fayda gözetme özelliğinden çok mânevî ve hükmi temizlenme ve arınma vasıtası olma özelliği hâkimdir. Cünüplük, hayız ve nifasın dinî literatürde büyük hükmi kirlilik olarak anılması bu durumdaki kimselerin necis sayıldığını ifade etmez. Bu tabir onların namaz, Kâbe'yi tavaf, Kur'an'a dokunma, camiye girme gibi belirli ibadetleri yapmak için gerekli ruhî ve mânevî hazırlığa sahip olmadığı anlamına gelir. Bundan dolayı cünüp kimsenin oruca devam etmesi veya namaz vaktine kadar yıkanmayı geciktirmesi günah sayılmayıp namazın vücûbiyet vakti öncesinde gusletmesi farz görülmüş, fa-

kat henüz namaz vakti gelmeden, hatâ mümkünse cünüplük halinin hemen arkasından boy abdesti alarak bu durumdan bir an önce kurtulması ise tavsiye edilmiştir. Şah Veliyyullah da cinsî münasebetin nefsi, çok yemekten ve diğer nefsanî arzulardan daha fazla kirlendiğini, guslün nefsi ikaz edip eğittiğini ifade ederken (*Hüccetullâhi'l-bâliğa*, I, 211-212) bu yıkanmanın kişiye kazandıracığı mânevî ve ruhî arınmaya dikkat çekmek istemiştir. Bunun yanında guslün kişiye sağlayacağı maddî temizlik, biyolojik ve tıbbî faydalar da kayda değer bir önem taşır. İslâmî öğretilerde, guslün sadece belli hallerde gereken dinî bir mecburiyet olarak değil kişinin toplum içine karışıp diğer insanlarla bir arada bulunacağı, maddî temizlenmeye ve mânevî-ruhî hazırlığa ihtiyaç duyacağı birçok durumda alınması gereken bir tedbir, ahlâkî-insanî bir ödev ve fazilet olarak sunulması ve İslâm toplumlarında bu yönde bir geleneğin hâkim olması bu anlayışın sonucudur.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "ğsl" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, II, 1098; Wensinck, *el-Mu‘cem*, "ğsl" md.; Buhârî, "Gusül", 28; Müslim, "Hayız", 87, 88; İbn Mâce, "Tahâret", 111; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 84; Cezîrî, *el-Mezâhibü'l-erba‘a* (Kahire), I, 105-122; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *el-Mebsû‘ fî fikhil-İmâmîyye*, Tahran 1387, I, 27-30, 40-69; Se-rahsî, *el-Mebsû‘*, I, 44-90; Kâsânî, *Bedâ‘i‘*, I, 34-38; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 38-55; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Herrâs), I, 198-230; Nevevî, *el-Mecmû‘*, I, 130-193; Beyzâvî, *el-Ğâ-yetü'l-kuşvâ* (nşr. Ali Muhyiddin el-Karadâğî), Kahire 1980-82, II, 221-225; İbnü'l-Hümâm, *Fet-hu'l-kadîr* (Kahire), I, 50-60; Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, Beyrut 1990, I, 211-212; Şevkânî, *Neylü'l-evfâr*, I, 257-298; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, I, 102-120; M. Kâzım et-Tabâtabâî, *el-‘Urvetü'l-vuşkâ‘*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Mesîre), I, 112-127; Zühayfî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, I, 358-391; A. Kevin Reinhart, "Impurity / No Danger", *History of Religions*, XXX/1, Chicago 1990, s. 15-16; B. H. Throckmorton, "Ablution", *IDB*, I, 12; Kasım Kufra-lı, "Gusül", *IA*, IV, 830-831; G. H. Bousquet, "Ghusl", *EJ‘* (İng.), II, 1104; R. Posner, "Ablution", *EJd.*, II, 82-85; H. J. Drijvers, "Ablution", *ERE*, I, 9-13; *Mu.F.*, VIII, 58-64, 82-85; XV, 18-73; "Gusl", *Mv.F.*, XXXI, 194-217.

MEHMET ŞENER

GUTGAŞINLI İSMÂİL BEY

(bk. İSMÂİL BEY, Gutgaşinlı).

GÜYENDE

(bk. HÂNENDE).

GUZ

(bk. OĞUZLAR).

GUZEYYE bint CÂBİR

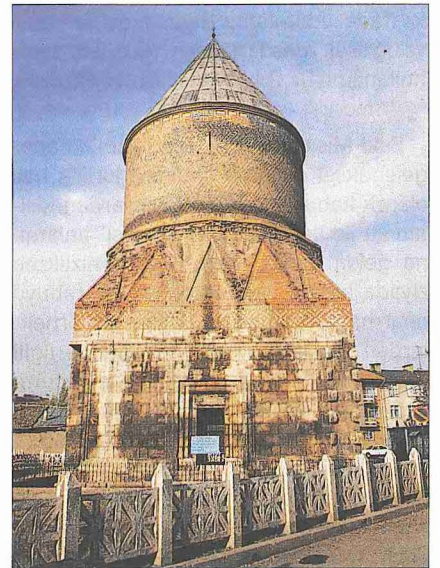
(bk. ÜMMÜ ŞERİK).

GÜDÜK MİNARE

Sivas'ta
Eretnaoğulları devrine ait türbe.

Eretnaoğulları'nın kurucusu Alâeddin Eretna tarafından 1347'de ölen büyük oğlu Şeyh Hasanbeg için yaptırılmıştır. Şehrin hemen hemen tam ortasında yer almakta olup bugün iyi durumdadır. Dikilitaş mahallesi Atatürk caddesi üzerinde bulunan ve üstü yıkılmış bir minareye benzetilen şeklinden ötürü bu adla anılan türbe Dabas Tekkesi olarak da bilinmektedir. Yapı, kesme taştan kübik bir alt kısım ile onun üzerine oturan silindirik bir tuğla ikinci kısımdan teşekkül etmiş ve üstü konik bir külâhla örtülmüştür. Silindirik kısma geçiş tuğladan örülmüş iri Türk üçgenleriyle sağlanmıştır. Bazı bilim adamlarınca, güney cephesinin iki köşesindeki boşluklarda birer sütunçe bulunduğu kabul edilmektedir. Türbenin ortasında yer alan dikdörtgen lahdin üzerindeki altı parça ha-

Güdük Minare - Sivas

linde yazılmış kitâbeden başka bir inşa kitâbesi yoktur.

İri Türk üçgeni geçişleriyle Anadolu mimarisinde ayrı bir yere sahip olan türbe benzerlerinden çeşitli farklılıklar gösterir. Kapı ve pencere ölçülerinin birbirine eşit olması dikkat çekicidir. Alttaki ölü mahzeniyile üstteki kübik bölüm arasında yapıyı çepçevre saran bir silme dizisi bulunmaktadır. Mahzen karanlık olmayıp küçük bir menfez tarafından aydınlatılmaktadır. Aslında burada başka menfezlerin de olduğu, ancak sonradan bunların kapatıldığı anlaşılmaktadır. Uzun süre Şemseddin Sivâsî ailesine ait binalar içinde görülen yapıda restorasyon çalışmalarının izleri açıkça kendini belli etmektedir. Türbeye girişte bulunan demir parmaklıklar yenileme çalışmaları sonrasında yerleştirilmiştir. Tuğla ile örülerek kapatılan pencereler mekânı karanlıkta bırakmaktadır. Bu pencereler üzerinden dolayan üç ayrı friz kuşağı içe dönük bir şekilde düzenlenmiştir; bunun yanında sadece pencere etrafında dolayan dört friz daha bulunmaktadır.

Gövdenin silindirik kısmı, tuğla örgüsünde meydana getirilmiş baklava dilimi ve gamalı haç motifleri (eski Türkler'de kullanılan, uçları kıvrık haçı andıran motif) ile dikdörtgen tuğlaların arasına yerleştirilmiş firûze sırlı kare tuğlalarla süslenmiştir. Silindirik kısma geçişi temin eden on üç Türk üçgeni de süslemeye statik katkıda bulunmaktadır. Bütün üçgenlerin iç taraflarında yine firûze sırlı kare tuğlalar görülmektedir. Tuğlaların derz aralıkları mesafeli bırakıldığı için ışık etkisiyle oluşan gölge oyunları fazladır. Bu süslemenin bitiminde tuğlaların enine ve dikine yerleştirilmesiyle meydana getirilen aşık yolu motifli bir kuşak bütün gövdeyi dolaşmaktadır. Daha üstte ise birbirinden dikine konmuş iki kırmızı ve aralarındaki bir firûze sırlı tuğla ile ayrılmış olan dikdörtgen çini levhalardan müteşekkil bir friz yer almaktadır. Tezyinat içinde önemli bir yer işgal eden ve büyük kısmı bugün mevcut olmayan bu levhalar, koyu mavi zemin üstüne beyaz rûmillerle süslenmiştir. Yapının külâhı bir mukarnas dizisinin hemen üstünde yer almaktadır. Bugün ahşap konstrüksiyon üzerine kurşun kaplı olan külâhın aslında tuğla örtü olduğu benzer örneklerden yola çıkarak söylenebilir; ayrıca izleri görülebilen geçiş sistemindeki küçük kalıntılar da bu görüşü desteklemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Rıdvan Nafiz — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Sivas Şehri*, İstanbul 1928, s. 151-152; A. Gabriel, *Monuments turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 162-164, lv. XXXIV; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri* (Ankara 1937), Ankara 1984, s. 155-160; a.mlf., "Sivas, Kayseri ve Dolaylarında Eretna Devleti", *TTK Belleten*, sy. 126 (1968), s. 176; Şerare Yetkin, *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1972, s. 140; Köksal Seyhan, *Eretna Beyliğinin Mimari Eserleri* (lisans tezi, 1982), İÜ Ed.Fak., s. 88-91.

ÖZKAN ERTUĞRUL

GÜDÜK MİNARE ve HATUNİYE MESCİDİ

Konya'da XIII. yüzyıla ait
bir Selçuklu eseri.

Alâeddin tepesinin doğusunda, bazı vakfiyelerde Esediyeye, şer'iyye sicil kayıtlarında Bremânî olarak geçen şimdiki Mihmandar mahallesindedir. Eserin 610 (1213-14) tarihli Arapça vakfiyesinde, bânisinin Selçuklu hânedanından Ahmed el-Arûsî'nin kızı Devlet Hatun olduğu belirtilirken bu isim, Fâtih Sultan Mehmed'in Karaman ili evkafını tesbit eden 881 (1476-77) tarihli vakıf defterinde "Devlet Hatun bint-i Bremânî der nefsi Konya" şeklinde kaydedilmiş, bâninin kardeşi Bedreddin Bremânî tarafından minareye koydurulan kitâbede ise baba adı Hacı Mahmud Bremânî olarak verilmiştir. Vakfiyedeki "Ahmed el-Arûsî" yazılışı bir yanlış istinsah ürünü olsa gerektir. Çünkü Devlet Hatun'un babasının, Dânişmendli Sultanı Nizâmeddin Yağlıbasan'ın (1143-1164) ölümünden sonra Selçuklu hizmetine geçen oğullarından Muzafferüddin Mahmud olduğu bilinmektedir (*DİA*, VIII, 473). Hükümdar ailesine mensubiyetinden dolayı bu adı taşıyan Devlet Hatun'un asıl adı ise Râziye'dir. Râziye Hatun'un Said-ili'ne yaptırdığı bir handan dolayı da burası Kadinhani ismiyle şöhret kazanmıştır.

Güdük Minare'nin içinde yer aldığı bahçelik alanda mescid, han, medrese, imaret ve türbeden oluşan bir külliye bulunmaktaydı (*Şer'iyye Sicilleri*, Konya, I [D-9], s. 197/4; Önder, s. 21). Bunlardan minarenin alt yarısı hariç hiçbirisi günümüze intikal etmemiştir. Sadece minarenin doğu tarafı bitişiğinde basit bir mezar mevcuttur ve baş ucuna sonradan yerleştirilen mezar taşında, Latin alfabesiyle yazılmış "Hüvelbâkî, merhûme Mahmud kızı Râziye Hatun, ruhuna Fâtîha, hicri 620 milâdî 1223" yazısı okunmaktadır. Hatuniye Mescidi adını taşı-

yan ahşap çatılı kâgir yapı ise 1957 yılına aittir.

Şimdiki mescidin kuzeybatı köşesinde yer alan minare, etrafına yapılan yüksek binaların arasında kaldığı için bugün pek dikkat çekmemektedir. Çift şerefeli olarak inşa edilmiş, fakat 1716 yılında üst kısmı alt şerefeye kadar yıkıldığı için halk arasında Güdük Minare adıyla tanınmıştır. Süsleme ve çinicilik sanatı bakımından devrinin bütün karakteristik vasıflarını taşıyan minare hakkında İbrahim Hakkı Konyalı şu bilgileri vermektedir: "Minâre asaletinden pek az bir şey kaybetmiştir. Minârenin alt kısmı küpüne kadar taşla, üstü tuğla ile yapılmıştır. Şerife altına kadar sekiz yüzlü, şerefeden külâha kadar da yuvarlaktır. Mimar yüzlerden ve yüzlerin keskin köşelerinden şerife yuvarlağına geçerken büyük bir hüner göstermiştir. Burada dişi ve erkek istelaktitler büyük bir maharetle yapılmış ve yüzlerine, yanlarına, intikal noktalarına renkli çinilerle, mozaiklerle hendesenin en zor şekilleri bir fırçadan çıkmış gibi işlenmiştir. San'atkâr her istelaktit yapığında

Güdük Minare ve kaidesindeki kitâbe - Konya

